

שם עולם

ונתתי להם בביתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעיה נה)

מתורת גדולי ישראל שלא זכו להשאיר אחריהם זרש"ק

פרשת כי תשא ה'תשפ"ד

בס"ד גליון 21

בזמן חטא העגל היו שרצו בהפקרות, אולי רק בתת ההכרה, וזה הספיק לגרום להם לשכנע את עצמם לחשוב שהם רוצים מנהיג, כאשר בעצם הם רצו הפקרות. וכך מלמדים חז"ל (סנהדרין סג): "יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש, ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא".

כאשר מתייחסים לעבודת אלילים בקרב עם ישראל, משתמשים לרוב בלשון עבר. אמנם בזמן בית ראשון היתה עבודה זרה, אולם אחר כך, בסוף תקופת גלות בבל, כאשר חזרו לארץ ישראל בשיבת ציון, עזרא ואנשי כנסת הגדולה התפללו שהיצר של עבודה זרה יתבטל מהעם היהודי. ואמנם, בבית שני שוב לא היה להם יצר לעבוד עבודה זרה.

אם נבחן את העבר הרחוק נמצא שהפקרות מוסרית - הרדיפה הבלתי מרוסנת אחר התאוות - היתה כמעט תמיד מלווה בעבודה זרה. למעשה, הם היו כה קשורים, עד שפעמים רבות העבודה זרה שימשה ליצירת הצדקה מוסרית, עבור התנהגות שבשורשה היתה רק רדיפה אחרי התאוות.

קובץ פרשיות | רבי אלעזר שמחה ווסרמן בן רבי אלחנן בונים | ב' חשון ה'תשנ"ג

חלקים מתוך מאמר שלם ועיי"ש (כי תשא שיחה ד')

סרו מהר מן הדרך אשר ציתם עשו להם עגל

מסכה: (לב ח)

א. שרש החטא הנורא של העגל כבר היה בשעת מתן תורה, וכמו שכתב הגר"א בישעיה על הפסוק "ניאצו את קדוש ישראל נזורו אחור", שישעיה מדבר כבר על הזמן שעם ישראל חטאו בחטאים נוראים מאוד, ועברו על שלש עבירות חמורות, וישעיה הנביא הוכיח אותם על שרש כל החטאים, שהשרש היה בכך שעם ישראל אמרו "דבר אתה עמנו ונשמעה", שלא רצו להמשיך לשמוע מפיו יתברך, וחששו להישאר בדרגה הגבוהה ולהתעלות יותר ויותר, ועל זה תשש כוחו של משה כנקבה ואין זה מליצה ח"ו אלא שתשש כוחו ממש וכמו שנאמר "ואת תדבר אלינו", שמשה רבינו הרעיא מהימנא רצה שכל עם ישראל יהיו בדרגה גבוהה וישמעו מפיו הגבורה "ומי יתן כל עם ה' נביאים", שמשה לא חפץ בתפקיד שנתנו לו להיות הרב'ה שלהם, הרב'ה של כלל ישראל, המעביר של התורה מהקב"ה לעם ישראל, אלא רצה שכולם יהיו בדרגתו, ומשה הבין כמה הדבר הזה חמור שלא רצו להתעלות עוד ועוד וזה היה השרש לכל החטאים שהיו לאחר מכן.

והמוסר השכל שצריכים ללמוד מכך הוא שכל אדם צריך להמשיך להתעלות עוד ועוד, ולא להישאר במדרגה שנמצא בה, וקל וחומר שלא לרדת ח"ו, וכמו שכתב בחובות הלבבות שכל מקום שהאדם לא עובד שם, היצר הרע משתלט על מקום זה ונהיה שטח כבוש שלו, שאין שום שטח של הפקר, וכן כתב רבינו הגר"א על הפסוק "אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה", שאין מצב ביניים אלא או שמתעלה כל הזמן, ואם לא אז יורדים לשאול תחתית, ורק מלאך הוא עומד "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", אבל האדם אינו עומד לעולם, ועם ישראל הגיעו לחטא הנורא ביותר חטא העגל בגלל הנפילה הזו, וצריכים ללמוד מכך את גודל התביעה שיש על האדם לנצל את כוחו לפי יכולתו ואם מתרשל בעבודתו מיד נופל.

ב. ומבואר בגמרא שהשבת היא תיקון לחטא העגל, שאמרו (שבת ק"ח. ת.) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש

העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל:

(ל טו)

יש לרמז כי עשיר נקרא מי שהוא עשיר במצות ומעשים טובים, ודל זה העני במצות ומעשים טובים, וזהו שהזהירה התורה הקדושה העשיר, מי שהוא עשיר במצות ומעשים טובים. לא ירבה, לא יתגאה ח"ו על ידי זה ולא יהיה לו שום גדלות. והדל, זה העני במצות ומעשים טובים ויכול ח"ו ליפול בעיני עצמו ולבוא לידי עצבות, ויאמר מה יהיו נחשבים המצות ומעשים טובים שאעשה מעתה, על זה הזהירה לו התורה הק' לא ימעיט, שלא יתמעט בעיניו ושלא יפול ח"ו, כי מצוה אחת יקרה ונכבדה לפני הקב"ה שיכולה להכריע את כל העולם לכף זכות. וזהו ממחצית השקל, היינו שלא ימעט ממצות ומעשים טובים מעתה כדי שיוכל להכריע את העולם לכף זכות, ויהיה ברכה ורחמים וחיים ושלוה וכל טוב על כל ישראל, אמן כן יהי רצון.

תולדות יצחק | רבי יצחק שפירא (מנשכ"ז) בן רבי מרדכי | כ"א שבט ה'תרכ"ח

אך את שבתותי תשמורו:

(לא יג)

יש לדייק דידוע דמלת 'את' ריבוי, ומלת 'אך' מיעוט, ואיך כתיב מיעוט וריבוי בנושא אחד? ויובן על פי מה שאמרו רז"ל דצריך להוסיף מחול על הקודש בכניסת שבת וביציאת שבת, א"כ כשהאדם עומד ביום ו' ומוסיף ממנו על יום השביעי נמצא מחסר מיום ו', וכשהאדם עומד ביום השבת מוסיף מליל מוצאי שבת על יום השבת, וזהו 'אך' 'את', דהיינו מיעוט מיום ו' לשבת למי שעומד ביום ו' וריבוי מיום א' לשבת למי שעומד בשבת.

בן פורת יוסף | רבי יוסף ברבי בן רבי מאיר | ז' תשרי התרע"ט

וירא העם כי ב'שש משה... כי זה משה האיש אשר

העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו:

(לב א)

ביאור שורש חטא העגל

ברש"י: אשר ילכו לפנינו - אלהות הרבה איוו להם. אשר העלנו מארץ מצרים - והיה מורה לנו הדרך אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו. ההסבר שנתנו ישראל לחטא העגל היה שמשה רבינו לא שב בזמן שהם חישבו שהוא היה אמור לשוב, והם רצו מנהיג. זה עתה הם יצאו ממצרים, ועדיין היו מושפעים מהרעיון האלילי כאילו ישנם כוחות שניתן לפנות אליהם (וכשלושון הרמב"ן (דברים כט ד) "נפתה לב קצתכם לשיקוצי מצרים כאשר עשיתם בעגל"). יתכן שהם טעו לייחס למשה רבינו את סיפוק צרכיהם בעבר, ולכן חשבו כי הם זקוקים כעת לאמצעי אחר לשם כך.

משה רבינו עשה ניסים גדולים בתקופה שלפני יציאת מצרים. פתאום הוא נעלם. אז הם אמרו לאהרן: "קום עשה לנו אלוהים אשר ילכו לפנינו". המילה שהשתמשו בה, "אלוהים", אין פירושה "אלוה", פירושה "כח", הרעיון המוטעה הזה, כאילו ישנם כוחות שונים, נלמד במצרים, הארץ של עבודת אלילים. לכן אמרו: "כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים והיה מורה לנו את הדרך אשר נעלה בה לא ידענו מה היה לו, עתה צריכין אנו לאלוהות (הרבה) אשר ילכו לפנינו". לכן הם עשו דמות עגל זהב.

למרות שהם הבינו בשכלם שהניסים במצרים נעשו ע"י הקב"ה ולא ע"י משה, לא קשה להבין כיצד באו לייחס אותם למשה. עבודת אלילים מנותקת משיכול דעת שכלי, במטרה להשיג דברים, שיקול הדעת האנושי משתבש ויכול להשיג כל דבר.

מוחלים לו, ודור אנוש זה שרש הע"ז בעולם שאז הוחל לעבוד עבודה זרה, ושבת היא ההיפך הגמור מהע"ז, ובאור החיים מאריך על הפסוק "כי אות היא ביני וביניכם" שמבואר בגמרא (ביצה טז.) הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו וזה מה שאמר הקב"ה למשה 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה לך והודיעם' ומקשינן שקירון עור פנים למה לא הודיעו לו למשה, ומשני שזה עבד לאיגלויי, ומקשי' שבת נמי עבד לאיגלויי, ומשני מתן שכרה לא עבד לאיגלויי, ומבאר האור החיים שבאמת אי אפשר להשיג את השבת, שהשבת שרשה למעלה למעלה במקום שאין לנו השגה בזה, "כי אות היא" זה שבת העליון, שבת שבבית גנזי, שמלבד השבת שבעצם הבריאה המפורשת בתורה, "ויברך" "ויקדש", שבעצם הבריאה הקב"ה קידש את השבת, מלבד זה יש את השבת העליון, במקום שאין לנו השגה שם כלל, וכתב שם האור החיים וענין נשמה זו היתרה רמזו מקומה רבותינו באמרם מתנה טובה בבית גנזי, וידוע הוא מקום הנקרא גנזי המלך שהוא בחינת עולם עליון, ונשמה זו מחצבה שם היא.

דרכי שמואל | רבי שמואל אויערבאך בן רבי שלמה זלמן | ט' אדר ה'תשע"ח

אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו': ...ואם אין

מחני נא מספרך אשר כתבת: (לב לא-לב)

נודע הדיק שבא משה רבינו לבקש סליחה בעדם ועוד הגדיל חטאם, וכן נבין נא הדיק שבספרי כ"ק אדוני אבי מורי אדמו"ר מרן הקדוש זצוקל"ל, למה כשאמר ד' למשה רבינו קודם החטא (שמות כג ט) "הנה אנכי שולח מלאך", לא מיאן במלאך ואחר החטא אמר (לג טו) "אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה".

ואפשר כי איתא בספרי כ"ק אדוני אבי מורי זצוקל"ל, שהמוסר נפשו בעד ישראל גדול הוא מן המוסר נפשו בעד ד' לבד, והרי זה כמי שמוסר נפשו בעד בן המלך שרואים מזה שכל כך גדולה אהבתו למלך שלא בלבד שבשבילו מוסר נפשו רק גם בשביל בנו מוסר נפשו.

ואפשר לומר בזה שכשראה משה רבינו שישראל צריכים כל כך רחמים, למחול להם גם על חטא גדול כזה, עורר בקרבו כל כך אהבת ישראל עד שימסור נפשו בעדם, ולא בעד הצדיקים בלבד רק גם בעד החוטאים חטא גדול כזה, והכל מפני שהם בניו של הקדוש ברוך הוא, ועל ידי אהבתו הגדולה לד' בכל כך מסירת נפש עורר אהבה כל כך רבה מד' לישראל, והגדלת החטא שהגדיל "חטאה גדולה" היתה לסיים עם כל זה "ואם אין מחני נא מספרך", בעדם. ועל ידי זה היה יכול למאן במלאך, כי ד' אמר (שמות כג ט) "כי לא ישא לפשעכם", שעל פי פשוטו קשה האם מחילת עונות תלויה במלאך עד ששייך לומר "כי לא ישא לפשעכם", הא בהקדוש ברוך הוא תלויה, אבל איתא בספרים קדושים (עי' בקדושת לוי ראש השנה ד"ה בגמרא ר"ה יז. ורב חסד) על הפסוק (שמות לד ז) "נושא עון", שהקדוש ברוך הוא כביכול נושא העוון על עצמו לומר אני החייב בדבר, כמו שאמרו בגמרא (ברכות ל"ב) "אשר הרעות".

ואמר הקדוש ברוך הוא על המלאך "כי לא ישא לפשעכם" על עצמו לא ירצה לקחת פשעכם כי אדרבה הם מקטרגים גם על ישא ד' פניו אליך כמו שאמרו בגמרא (ברכות כ:), לכן אחר שמסר משה רבינו את נפשו גם בעד ישראל, אמר מי שאינו רוצה לישא חטא ישראל על עצמו, אפילו הוא מלאך איני חפץ בו, ואמר (לא ד) "ד' פני ילכו והניחוחי לך".

אש קודש | רבי קלונימוס קלמיש שפירא בן רבי אלימלך הי"ד | ד' ה' בחשוון ה'תש"ד

וכתבתי על הלחית את הדברים וגו': (לד א)

מלשון זה משמע, שהם אותם הדברים ממש שהיו על הלוחות הראשונים, ואפשר שהאותיות שפרחו מעל הלוחות הראשונות

נחקקו שוב על הלוחות השניות, אך מדברי הגמ' (ב"ק נ"ה) משמע שהי' שינוי, דהדברות שבפ' ואתחנן היו חקוקות על הלוחות השניות, ודברי הגמ' שם צ"ע, דהא משה חזר במשנה תורה מה שנאמר בעת מתן תורה ועיין בפנ"י שם, ולכן צריך לפרש דלא אותן הדברים ממש רק תוכן הדברים.

ויתכן לפרש בזה דבלוחות השניות היה נשנה הדיבור של עשרת הדברות למשה, ונחקקו הדברים על הלוחות כמו שהי' בשעת מתן תורה, כמש"כ התרגום יונתן ס' ואתחנן, "את הדברים האלה וגו' ויתנם אלי", והוי קל דיבורא מתכתב על תרין לוחי, ולכן בשעה שחזר משה לפנייהם מה שהיה בשעת מתן תורה, חזר כלשון שדיבר אתו השי"ת שנית בשעת לוחות שניות, שזהו הוספה ופירוש על הדברות הראשונות, וזה מסתבר שנשנה הדיבור שנית בשעת לוחות שניות שהיה כעין מעמד חדש של הר סיני ולא רק נתינת וכתובת הלוחות.

בית אהרן | רבי אהרן כהן בן רבי יוסף | י"ח בסיון ה'תשכ"א

ה' ה' א-ל רחום וחננו: (לד ו)

אבא, את בניך מכים

"הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים, כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד, על כן המו מעי לו, רחם ארחמנו נאום ה'" (ירמיה לא). וברש"י: "הבן יקיר לי, כמי שאין לו אלא בן אחד, שהוא עושה רצונו".

כאשר אדם מבורך בהרבה בנים, כי אז הוא חייב לחלק את זמנו ולפצל אהבתו וטיפולו בעבור כל בן ובן בנפרד, כי אין האב יכול לבכר ולהעדיף בן אחד על השני, הוא חייב להיות שווה לגבי כולם. ברם, שונה הדבר אם יש לו רק בן אחד ויחיד, כי אז הוא משקיע את אהבתו בו בבנו היחיד, וההשקעה היא גדולה מאוד, הוא מקדיש את כל רכושו הנפשי אך ורק לו, כל נשמתו אחוזה ודבוקה בו. וכה עזה היא גם אהבת הקב"ה לעמו הנבחר שבו בחר כבן יחיד, כבן יקיר. הקב"ה ממטיר ומזרים את כל אהבתו הנצחית על עמו ישראל שבחר בו באהבה.

"בא וראה, אפילו הן ישראל אלף אלפים ורבו רבבין אינם חשובים לפני הקב"ה אלא כבן יחיד" (אגדא בראשית פה). הקב"ה אוהב לכל אחד ואחד כאלפי רבבות בני ישראל, והוא אוהב לכל אלפי הרבבות כבן יחיד.

ה' המלא רחמים, מרחם עלינו כאב על בנים, הוא קוב"ה יצר את האב ונטע בו מדת הרחמים, כי בלי היצירה הזו, ומבלי שחלק הקב"ה מסגולת הרחמים לבניו, לא היו האב והאם מסוגלים לעמוד בסבלות הילדים, כמש"כ בעל חובת הלבבות (שער הבחינה פרק ה) "יתנהו האלקים לחן ולחסד ולרחמים בלב יולדיו כדי שלא יכבד עליהם גדולו, וירגישו וישגוהו עליו יותר מעצמם במאכל ובמשתה, ויקל בעיניהם כל טרחו ועמלו מרחיצה וחתול וכיוצא בהם, ולנהלו לאט ולדחות מעליו כל נזק על כרחו, ולא יקוצו בו אבותיו ולא יתקצפו לרוב צרכיו ומעוט הכרתו" וכו'.

ודוגמא לאהבת האב לבנו, שפעם הכו לאדם אחד שגנב כדי שיודה, אבל סירב להודות, ולא הועילו כל המכות והעינויים שעשו לו, ואז לקחו את בנו והכוהו בפניו, מיד הודה על גניבתו.

וחז"ל מספרים שנעצו בעיניו של צדקיהו לונביות (כידים) של ברזל ולא נתעוורו עיניו, עד ששחטו את בניו לעיניו, מיד נתעוורו עיניו" (תנחומא ואתחנן א).

ולזה פונים אנו בתפלה: אבינו הרחמן, אנא עורר רחמיך הרבים, הלא את בניך מכים!

מעייני החיים | רבי חיים אפרים זייטישק בן רבי אשר | ט' באדר ב' ה'תשמ"ט

לזרע בר קיימא: חיים שמעון בן לאה, דניאל בן גאולה, כמוס בן פלילה, אלעזר מנחם בן חסיה, לוי בן גאולה. לע"נ: חיים בן יהודה, שמעון ישראל בן מאיר צבי, חנה בת ראובן, דבורה לאה בת ברוך, ר' יששכר בן כמיסה, ר' גד בן זיהורה, אליהו בן הלנה, מרים בת משילדה. לזיווג הגון: הודיה בת רות.

יו"ל ע"י מערכת 'שם עולם' | ניתן להקדיש לע"נ ולזכות בזש"ק במערכת נדרים פלוס תחת השם קרן 'יד לתורה' בקטגוריית עלון 'שם עולם' | להרשמה לרשימת התפוצה ובכל עניין ניתן לפנות במייל cho0533161136@gmail.com, ובטלפון 053-3161136